

The background features a dark blue gradient with a subtle pattern of white dots. On the left side, there are several circular elements: a large scale with numerical markings from 140 to 260, and several smaller circles with dashed lines and arrows, suggesting a technical or scientific theme.

קולנוע תיעודי

מור חסיד לוי

קולנוע תיעודי – הגדרה?

קשה להגדיר במדויק את המונח "תיעודי" בשל ריבוי סוגי הסרטים התיעודיים, אבל ניתן לומר כי סרטים תיעודיים אמורים להיות סרטים לא בדיוניים, החוקרים ומתעדים את עולם העובדות. הסרטים התיעודיים הם בעצם "עיבודים יצירתיים של המציאות" או "פירוש של המציאות".

ישנם כמה הבדלים בין סרט תיעודי לסרט בדיוני:

1. הסרט התיעודי מטפל באנשים אמתיים ובאירועים אמתיים, בניגוד לסצנות המבויימות של דמויות דמיוניות ולסיפורים הבדויים של הסרט העלילתי.
2. המאורעות המתרחשים בסרטים התיעודיים הם בטווח היכולת האנושית. הדמויות המרכזיות אינן כל יכולות כמו בסרטים העלילתיים.
3. יוצרי הסרט התיעודי מתעדים את העולם כמו שהוא, בלי לשנות בו שינוי מהותי. הם מציגים מציאות פיזית אמיתית בצורה השואפת להיות נאמנה לה, בניגוד ליוצר הסרט העלילתי המשנים את העולם בהתאם לדמיונם.
4. הסרטים התיעודיים פונים אל קהל הצופים במישרין, באמצעות הפרשנות המילולית המלווה את התמונות, או ע"י המגיש המופיע על המרקע ויוצר קשר עם הצופה באמצעות המבט שהוא מישיר אליו, דבר שאינו מקובל בסרטים העלילתיים שנוהגים בד"כ להתעלם מקהל הצופים, והצופה הוא בעצם מציצן, או צופה סמוי.
5. הסרטים העלילתיים עושים כל מאמץ כדי לספר את סיפורם בבהירות. לשחקנים יש קטעי דיבור המסייעים לצופים להבין את העלילה ולהכיר את הדמויות המשתתפות. אבל סרטים עלילתיים לא מתעסקים בהסבר או פרשנות. לעומתם, הסרטים התיעודיים שואפים להסביר ולפרש, לגלות ולדווח, ובדרך זאת להציג רעיונות, ולשנות עמדות.

בין קולנוע עלילתי ודוקומנטרי

באופן עקרוני, ישנם רבדים שבהם אין הבדל בין הקולנוע העלילתי לקולנוע הדוקומנטרי. המטרה היא אחת בשני המקרים: הענקת חוויה קולנועית לצופה. בשני סוגי הסרטים צריך להשתמש בכל המרכיבים של הדרמה: סיפור טוב, ניהול נראטיב מעניין, חיפוש אחרי גיבור שימש כעוגן, ושימוש נכון בחלל ובזמן. קולנוע דוקומנטרי הוא לא כתבה מצולמת, וזו גם לא עבודה עיתונאית. זו יצירה עם מימד רגשי, ולכן קולנוע דוקומנטרי לעולם לא יהיה אובייקטיבי, אלה להיפך, סובייקטיבי. קולו של הבמאי חשוב מאוד ליצירה. ההתרשמות הספציפית שלו תופסת מקום חשוב והכרחי ביצירה. בלי קולו של הבמאי, קשה לצופה להישאב לתוך הסרט, לפתח התייחסות עמוקה, ולהזדהות רגשית.

גישות המאפיינות את התייחסותם של הבמאים ושמסבירות את הקשר בין יוצר הסרט התייעודי ובין נושא הסרט:

יוצר הסרט כחוקר נוסע

יוצר סרטים מסוג זה בוחר לשמש כמשקיף. העמדה הפילוסופית שלו מבוססת על שלוש אמונות:

1. על יוצר הסרט לשמור על מהימנותה של המציאות המצולמת.

2. להתרחשויות שהוא מצלם בסרטו ישנה משמעות פנימית מיוחדת.

3. למצלמה ישנה יכולת לא רק לתעד את ההתרחשות, אלה גם לחשוף את המשמעויות הפנימית שלה לעיני הצופה.

בסרטים שבהם חוקרים חיים של בני שבטים החיים במקומות נידחים רחוקים מהציוויליזציה המודרנית. הבמאי חוקר ומבין את הנושא. הוא מעין משקיף מבפנים. הסרט לא מבוים כלל, וגם אם סצנות מסוימות כן מבוימות זאת כדי לשחזר אירועים שאכן התרחשו ולא כדי להמציא את אותם אירועים. הדבר נובע כי המצלמה לא יכולה לתעד את ההתרחשות על פני 24 שעות ביממה. נקודת המבט של הבמאי היא אישית, כלומר הוא יכול להתמקד בכל דמות שירצה.

יוצר הסרט כרשם כרוניקה

דומה לסוג הראשון אך הפרספקטיבה – נקודת המבט, הרבה יותר רחבה וגדולה. הנושא בד"כ גדול ורב מימדים כגון – יהדות רוסיה בתקופה מסויימת (נגיד בין שתי מלחמות העולם). סרט זה מצריך הקדשת זמן רב להכנות. תחקיר רציני ומעמיק, אתרי צילום מרואיינים. הדיווח צריך להיות מאוזן על פי רוב, כי הגישה לא תמיד משותפת לכל המשתתפים.

יוצר הסרט התיעודי כאוטוביוגרף

בסרט זה שצילומיו נמשכים בד"כ מספר שנים, היוצר מתאר אדם בצורת תיאור חזותי של חייו. המצלמה "רושמת" מה קורה לו, מה הוא עובר, מה קורה עם משפחתו, קרוביו וכו'. לעיתים זהו סרט עצמי, או שמושא הסרט מעורב בהפקה. גם סרט זה בד"כ מלווה בקריינות של הבמאי (או בכתוביות המתארות את ההתרחשות, או בשניהם). הקריינות מנתחת את תחושת היוצר לגבי מה שנראה במצלמה. הסרט אינו מיועד להיות אובייקטיבי. הוא סובייקטיבי בגלוי, ולכן הרבה פעמים ישנם סכסוכים כבדים בין הבמאי לדמות עליה נעשה הסרט.

יוצר הסרט כחוקר

תכניות טלוויזיה רבות מבוססות על כתבות החוקרות נושאים השנויים במחלוקת (רפואה שחורה, תרומות איברים, אימוץ ילדים, הריון דרך פונדקאית וכו'). סרטים אלו כמעט כולם בעלי מאפיינים דומים. הם עוסקים בנושאים שעל סדר היום הציבורי, וחושפים פרשיות פוליטיות ובעיות חברתיות. הם מספקים נקודת מבט רחבה יותר וטיפול מעמיק יותר מאשר זה היכול להופיע במסגרת החדשות.

יוצר הסרט כמטיף

לעיתים יוצרי הסרטים אינם מניחים לחומר המצולם לדבר בעד עצמו, והם משתמשים בטכניקות ובמוסכמות של הסרט התיעודי כדי להעביר מסר חד צדדי. הם בוחרים את החומר ומארגנים את הזמן והחלל כדי לכפות פרשנות חד משמעית על הצופה באמצעות הסרט שלהם. הם משתמשים ברטוריקה של התמונה והצליל כדי לעמת את הצופה עם הקורבנות את עמדתה בגלוי.

ז'אנר הדוקואקטיביזם

סרטים דוקומנטאריים, חושפניים, לוחמניים, נאבקים למען האזרח נגד עוולות השלטון.

הדוקואקטיביסט הוא: תחקירן, חושף שערוריות, מעורב, מתערב, סובייקטיבי, דורש שינוי, מתקן עולם, בעל מוסר גבוה.

מאפייני הדוקואקטיביזם:

1. תחקיר עיתונאי

עיתונות חוקרת היא חשיפה של מידע, המבוסס על מידה מספקת של מקורות ומסמכים, לאורך זמן, כדי להציע לציבור פירוש מבוסס היטב למשמעות של האירוע. התחקיר מתמקד בחשיפת האשמים בבעיה ובהמשך דורש תגובות ישירות מאותם אנשים, גם אם יפגע בהם. "אין תגובה" היא לא אפשרות. (מכיוון שהכל מתרחש מול המצלמה, נוצרים מצבים מגוחכים שאיש הציבור או בעל הכסף שמנסה לחמוק ממתן תשובות, לא יכול לצאת מהם טוב).

2. ההפקה מביימת מצב כדי להראות את הבעיה ודרכי פתרון

מאופיינת באקטיביזם - פעילות של ממש.

ההפקה יוצרת מצב שבעזרתו הצופים יכולים לראות את הבעיה ואת הטיפול בבעיה. כדי שהצופים יבינו את הבעיה שנחשפה וניתן יהיה לדרוש פתרונות, מביימים מצבים ולא רק מתעדים את המציאות.

3. העיתונאים משנים את המציאות, מתקנים את העוולות במו ידיהם במקרים שבהם הם מאתרים שהשלטון / ממסד לא פועלים, לא מתפקדים.

4. הבמאי מופיע בסרט בעצמו, לא מתפקד כ"זבוב על הקיר" אלא משתתף פעיל בראיונות. הוא הציר המוביל את הסיפור.